

HALK ANLATISI ARAŞTIRMA METODLARI **Bu Metodların Durumu ve Geleceği***

Prof.Dr.Lauri HONKO**
Çev.: Doç.Dr. İsmail GÖRKEM***

Halk anlatılarının bağlamı, kültürel geleneğin sözlü olarak nakledilen belli başlı şekilleri ve bir sosyal olay olarak denetlenmesiyle ilgili hususlar, halkbilimcilerinin esas uğraş alanı olmuştur. Halkbilimciler tarafından ele alınan meseleler; halkbilimi ürünlerinin anlamı, fonksiyonu, kullanılışı, icrası, stili, muhtevası, çeşidi, gelişmesi, değişmesi, orijini, yayılması ve tarihle münasebeti ile ilgilidir. On yıl savaşı sırasındaki şiddet, doğu kökenli metinden hareketle, doğu kökenli bağlama başvurmanın şalterine bastı. Günümüz folklorcuları, sözlü iletişim ve bunun bağlamıyla ilgili diğer davranışların folklorik hareketlerine anlam veren ve şekillendiren sosyo-ekonomik yapılar ve mevcut ekolojik şartlarla eski meslektaşlarından daha çok ilgileniyorlar. Sistemik ve holistik [hilkatin bir birlik olduğunu ileri süren kuram] düşünme isteği, hayattaki iletişimlerin bilfiil kullanımında geleneğin ana kısımları, geleneğin muhtle uyumu ve geleneğin otantik icraları, fertler ve küçük gruplar üzerinde yoğun deneylere dayalı çalışmalarını ortaya koymuştur. Modern sosyolojinin yükselişi (ve düşüşü) ile, yakın geçmişte sadece beşerî bilimlerdeki hikâye başarısı ve modern dilbilim teorilerinin her ikisi de halkbilimin metodu üzerindeki baskılarından vazgeçtiler. Semiyotik ve iletişim çalışmaları, moda ve şekil terminolojisi içindedir. Kültürel antropoloji ve sosyo-dilbilimdeki belirli eğilimler de bazı halkbilimcilere ilham verdi. Daha az bir oranda ise, psikolojik

ve psiko-analitik açıklamalar etkili oldu. Kültürel semboller üzerindeki benzer incelemeler, özel kaynak kişilerin halkbilimi repertuarları, bunların hayat hikâyeleri ve şahsiyetleri üzerindeki incelemeler de başarılı olmaktadır. Mitte var olan ilginç canlılık, bakış açısı, normal üstü tecrübeler ve dini türlerin incelenmesinde, karşılaştırmalı din ve din fenomenolojisi çalışmaları halkbilimciler için önemli komşu/yakın disiplinlerdir.

Bu yeni metodolojik çalışmaların çoğu daha yeni yeni ortaya çıkıyor. Savaş öncesi eski metodolojik anlayış hâlâ devam etmekte ve bu çalışmalar, bazen de geriye doğru şekillenen sağlam sonuçlar ortaya koymaktadır. Bu yüzden halkbilimi metodlarının statüsü üzerindeki herhangi bir beyan; geçmişe, geleceğe ve halihazıra müdahale etmek anlamına gelecektir. Halihazırdaki başarıların çoğu geçmişte geliştirilen metodların sonucudur ve günümüz teorilerinin pek çoğu hâlâ o eski metodların tatbik imkânının mevcudiyetini göstermektedir. Bununla birlikte, metodolojik eğilimleri tartışmak, tarihte ve futurolojide bir tecrübe olarak algılanmalıdır.

Özel halk anlatı araştırmalarının nisbî önemi, halk anlatısı araştırmasına ve folklor malzemelerine bir noktaya kadar farklı bir bakış açısı kazandırır, fakat bu değişikliğin ortaya konması, bir problem teşkil etmeyecektir. Aksine folklor malzemelerinin hangi çeşidinde olursa olsun ortaya çıkan metodolojik gelişmelerin eksikliği, halk anlatıları araştır-

malarında da genellikle hissedilmiştir. Bununla birlikte halk anlatıları üzerinde yoğunlaşma, metodolojik gelişme profilini netleştirmeye yardım edebilir.

CANLILIĞINI SÜREKLİ KORUYAN TARİHİ-COĞRAFI METOD

Modern folklor teorisi hakkında Amerika'da yayınlanan yakın zamana ait bir tetkikin giriş kısmında *William R. Bascom*'ın belirlediği iki temel problem var: "Daha evvelki bilginlerle ilgili problem ve halâ günümüzde önemli olan problem". Ve *Bascom* devam ediyor: "İlk soru, aralarında çok uzak mesafeler bulunan farklı toplumlardaki benzer masalları nasıl açıklayacağımızdır? Aşağıdaki sorulara göre bazı cevaplar teklif ve tavsiye edilmiştir. En eski dönemlerde oluşan benzer masallar bunlar mıdır, [bu masallar] beşeriyetin başlangıcında insanlar vasıtasıyla mı yayıldılar? Benzer masallar beşeriyetin psikolojik beraberliği dönemlerinde mi, yoksa sınırlı imkânların temeli veya tarihi çalkantılar döneminde mi oluşmuşlardır? Bunlar yayılma veya ödünç'almayla, yoksa göçlerle ya da serbest keşiflerle, veyahut tabiattaki umumî kaynakların telkiniyle mi izah edilebilecektir"¹.

Bilinen soruların bu bölümü sadece halkbilimciler için değil, aynı zamanda etnolog ve antropologlar içindir de. Kıymete değer ve mümtaz en eski halkbilim metodu tarafından verilen cevap oldukça açıktı: Dikkate değer her benzeşme, bir masalın varyantları veya kesin olarak masalların yayılması hakkındaki görülebilen temayüller tarihi ilişkilerin sonucudur. XIX. yy.ın ilk yarısı sonunda baba oğul *Kaarle* ve *Julius Krohn*'un çalışmalarıyla ilk defa Finlandiya'da ortaya çıkan bu metod o zamandan beri "Tarihi-Coğrafi" veya "Finnish" [Finlandiya'ya ait] diye adlandırıldı. Genetik bağın di-

şında nazar-ı dikkate alınmayan, temel faktörlerdeki benzerliklerin meydana geldiğini açıklayan, birbiriyle ilgili veya paralel gelişme gösteren her halk masalı sadece bir defa ortaya çıkarılmıştı. Uzman kişi bu metod vasıtasıyla her halkbilimi ürününün ilk dilini, zamanını ve yerini açıkça görebildi. Yeniden inşâ etmek yoluyla masalın orijinal, asıl şekli *urform*, ilk örneğini yapmak mümkün olmalı. Varyantların örgüsü, dikkatli olarak analiz edilip karşılaştırıldığında, gündemdeki masalın coğrafi yayılması ve kesin kalıtım çizgileri müzakereye başlanabilirdi. Başlangıçtaki bir çok kriter; ilk epizotlar, motifler, özellikler, elementler vb., masalı, ikinci bir masaldan ayırdetmek için kullanılacaktı. Genellikle tarih, kültür ve nüfus göçünün bilinmesi, varyantların karşılaştırılmasından ortaya çıkan bilgiyi tamamlamak ve tesbit edilen gerçeklerin zıddından kaçınmak için faydalı olurdu. Çalışmanın en son amacı, anlatının yerel değişkenlerinin ortaya çıkması ve yayılması, aslının ana hatlarıyla tesbit edilmesiydi².

Bu tesbitlerin yanında, halkbilime ait monografiler zamanımızda da hâlâ yazılıyor. *Kaarle Krohn*'un "*Die Folkloristische Arbeits Methode*" (1926), İngilizce tercümesi "*Folklor Methodology*" (1971) neşredildi ve eser halâ önemini korumaktadır³. Bütün samimî eleştirilere rağmen Tarihi-Coğrafi metodun prensipleri ve kesin terimlerine uyan halkbilimciler arasında sessiz bir anlaşmanın varlığı görülmektedir. Fakat metodun ortaya koyduğu sınırlamalar, ortaya çıktığı âna göre şimdi daha âşikârdır. *Birinci olarak* – tamamen uygulanabilirse – biraz makul karşılanarak, mümkün olduğu kadar karışık ve klişeleşmiş şekiller, örneğin kafiyeli bilmece ve atasözleri, dörtlük şeklindeki vezinli baladlar ve uzun halk masalları gibi halkbilimin sa-

bit ve kompleks şekillerinde en iyi şekilde uygulanabilir. *İkinci olarak*, ilk örnek veya asıl şekil, bazı cüz'î şeylerin ilişki başlangıcına gelince hipotezlerin sayısından daha az, olsa olsa ilgili bir şeydir⁴. Halkbilime ait bütün halindeki araştırmanın en çok mantığa uyan hedefi olarak *Urform*'un şairâne üslubu, *Kaarle Krohn*'un dengeli rüyası uzun zaman önce terkedildi. Üçüncü olarak, folklor malzemesinin bir dalga gibi yayılması fikri, çıplak gözle farkedilebilecek yayılma sebebinin göstermez⁵.

Bununla birlikte, söz konusu metodun geliştirilmesiyle basitçe ortadan kaldırılamayan daha esaslı şüpheler vardır. Bir halk masalı, bir tarafta daha çok halkbilimi türlerinden birisinin tipik bir şekilde anlatması ve tek olmayan bir konunun taşıyıcısı olarak, diğer tarafta özel, tek bir varlık olarak ele alınır. Duyguların ifade edilmesinde farklı fonksiyonlar ve ürünün kendine has kurallarına sahip olan türlerin sınırları temalar tarafından kolayca taşınır. İlgili kişi, çok farklı mesajlar taşıyabilen bir masalı değil de bir temayı izlediğinin farkına varmaksızın, tür özel iletişimi ve türlerin sistemleri üzerine çıkan bir masalın anlatımındaki pozisyona oldukça sık rastlar. Ortaya çıkan soru, tarihi-coğrafi avcının daima aynı yabancı tavşanı arayıp aramadığıdır. Bir halkbilim monografisi yazarı, çoğu karşılaştırma için sadece bir malzeme olarak kullanılan özel ve diğer benzer masal ve baladlar arasındaki çizgiyi çizmede önemli güçlüklerle karşılaşmıştır. Ve hattâ emin kalemler tarafından, bir sabit nesebe bağlamada meydana gelebilen güçlükler yüzünden, bunlar, özel bir halk masalının varyantları olarak kabul edildiler. Varyantlar arasındaki benzerlik ve farklılıkların vurgulanması, tarihi-coğrafi metodda düşünülen tarzda olmayabilir; bütün halkbilimi

ürünlerinin aynı tarzda üretildiği, kullanıldığı ve nakledildiği, ayrıca aynı tür değişikliğe tâbi kılındığı fikri oldukça basit olabilir. Eğer bu şüphe mantıklı ise, farklı türlerin intibak şekilleri ve ürünün kuralları en az *Urform* kadar dikkatli verilmelidir. Masalın temasının çok genetiğe ve masalın orijinalinin aynı zamanda tek genetiğe bağlılığında kendini açıkça gösteren tarihi-coğrafi metodda yer alan tezadın acayıplığı, belki bu olabilir⁶.

GELİŞMENİN TİPİK ÖRNEKLERİ VE KARŞILAŞTIRMA ZORLUĞU

Halkbilime ait ürünlerin özelliği daima karşılaştırmaya dayandırılmasıdır. Anlatıların sade motifleri ve yerel temaları başkasına paralel olduğunda yeni ihtişamlar ortaya çıkar, bazen eski kültürler keşfedilir. Bir Avrupa ülkesinin sözlü geleneğinde bulunan bir çok masalların ve sayısız motiflerin aslı Ortadoğu kültürleri veya eski Yunan ve Mısır'da bulunmaktadır. Niçin? Önemli değil, çünkü Avrupa kültürü adını verdiği mirasın en prestijli serisi buydu, masal ve motifler incelendiğinde en yakın benzerlerini bu yöre edebiyatlarında görmekteyiz. Aslında eski Avrupa'ya ait mirasın kendilerine ait olduğunu basit bir şekilde göstermeyle diğerlerinden daha az tarihi ihtişama sahip olan milletleri korumanın yolu buydu. Bundan başka folklorun geçmişteki geriliği, saçmalığı ve ayrı iki medeniyet çeşidini göstermenin bir yolu buydu.

Halkbilimi geçmişi değerli dokümanlarını iyi koruyan bir ardiye olmak yerine tabii bir kaynaktı. Kültür tarihine bağlılığı nesebi öyle sıkıydı ki, peri masalı veya *Marchen* tabiri bazı folklorcular tarafından sadece Hint - Avrupa peri masallarına ad olarak verildi⁷. Dünyanın peri masallarına sahip olan diğer

milletleri/kültürleri ve diğer dil gruplarının gerçekten bu masallara sahip olup olmadıkları sorusu tartışmaya açıldı ve hâlâ da tartışılmaktadır⁸. Zamanımızda halkbilimciler beynelmil kabul edilen bazı merkezi Avrupa kategorileri ve daha çok antropolojiye ait davranışları benimsiyor.

Halkbilimcilerinin incelemelerinde, şimdikinden daha çok geçmişte daha fazla, sınırsız ve daima benzer ürünler karşılaştırıldılar. Eğer kontrol edilmiş karşılaştırmanın iflâsını *Frazer* ve diğerlerinin tarzının içinde bir yana bırakırsak, karşılaştırma metodolojisinde hâlâ bazı problemler devam etmektedir. Yukarıda, karşılaştırma biriminin masaldan temaya geçebildiği yerlerde, tarihi – coğrafi yaklaşımın basit masal araması yaptığını ileri sürmüştüm. Basit motifler kıtalar arası ve deniz aşırı yaygınlaşabilirler: Verilen bir anlatıda, belirli motiflere ve elementlere bütün paralelleri[varyantları] karşılaştırma için toplandığında ortaya çıkan analizler zaman ve mekânda etkileyici boyutlar kazanabilirler. Bununla birlikte, bu gibi karşılaştırmalar günümüz halkbilimcileri için cazibesini yitirmiştir. Onlar genelde basit–uzuv [motif] karşılaştırmalarının sonuçlarına şüpheyle bakıyorlar. Onlar bağlamla ilgili daha fazla şeyler bilmek istiyorlar; örneğin aktarılan bilginin muhtevası, [kaynak şahsın] davranışlarının karışımı veya metnin bir parçası olan uzvun[motifin] kuruluşu gibi. Onlar uzuvların türlerle münasebetleri ile ilgili sorular sorabilirler. Başka bir deyişle modern folklorcular, türle ilgili kalıplaşmış sistemleri arıyorlar. Bunun elverişli bir sonucu olarak karşılaştırmalara devam ederler, ama sınırlı coğrafi bölgelerde ve daha az şümüllü tarihi periyotlarda, geleneksel bilginin genişletici bünyesine odaklanmaya meyillidir-

ler. Gelecekte, büyük ihtimâlle bütün türlere veya izah edilebilir sosyal ve tarihi ortamı olan çeşitlerin birbirine etkisine göre, basit anlatılar üzerinde daha az sayıda monografiler yazılacaktır.

Karşılaştırmaların pek çoğunda halk anlatılarının gelişmesi ve değişmesi üzerindeki ifadeler imâ ediliyor. Bu ifadeler çok dikkatli analizlerin sonuçlarına göre doğru değildir; folklorun gelişmiş karakteriyle ilgili daha açık tercih ve teorileri de onların arkasında buluruz. İntikâl ve örneklerin arasındaki farklılık bu noktada faydalı olabilir. Gelişme paradigmasını araştıran bir folklorcu, mütevazı başlangıçlardan ortaya çıkan mükemmelliği ve parlaklığı, yeni unsurlar ve karakterlere ulaşmayı, brans dışı, daha çok karmaşık olan, mütemediyen gelişen anlatıları görmeye yöneliyor. İntikâl paradigmasında anlatılar güzelliğini kaybetmeye, genellikle bir yerdeki gelişmesini terkederek paramparça olmaya, ortaya çıktığı ândaki mükemmelliğini kaybetmeye eğilimlidir. Bu tipik örnekler malzeme eksik veya problemlili olduğu zaman, bir boşluğu doldurmak için araştırılan malzemenin görünmeyen rolünü ortaya koyarak uzmana yardım ederler.

Folklorla ait modern ürünlerde bu tipik örneklerin özel herhangi birisinin daha çok popüler olduğunu söylemek mümkün değildir. Böyle sorun olmaya değer ilk örnek için intikâl paradigmasının tetkik edilmesi tartışılabilir. Fakat daha sonra tekâmül nazariyesi taraftarı, tarihi – coğrafi metodun kurucusu *Julius Krohn*'un oğlu *Kaarle* de tekâmül nazariyesi taraftarı oldu. Bunların dışındaki örnekler daha çok kişisel teori alanına aittir; bir uzmanın çoğu zaman sezgi kabildinden yaptığı bir tercihtir, çünkü o gelişme çizgisini kaba taslak yapar. İstikrarın önemsizliği veya seçimin uygunluğu eleştirmen okuyucu tarafından na-

zar-ı dikkate alınmalı, çünkü hakim olan bir paradigma bir incelemenin sonuçlarını net bir şekilde yapılandırır.

TÜR SİSTEMLERİ

İDEAL Mİ YOKSA GERÇEK Mİ?

Tür analizi halkbilimi ürünlerinin bir kimlik taşıyıcısı olarak algılanmalıdır. Halkbilimcilerin çoğu bu ürünlere bakmaksızın ve bazen pozisyonlarının aksine tür kavramını kullanırlar. Etkili bir metod olarak tür analizi; birbirini etkileyen türler üzerinde yapılan tahlil, tür sistemlerinin zıt kültürel karşılaştırması, terim analizi, sınıflandırma, tasnif amaçları ve benzeri için kullanılabilir⁹. Bir metod; örneğin fonksiyon analizi, tekrar analizi ve iletişim teorisi gibi diğer bir metodun birleşiminde belki de çok sık kullanılır. Bu metod genellikle anlatı malzemelerinin keyfi kullanımında bir engel olarak rol oynar.

Tür teorisi hakkında son zamanlarda yazma dinamızının çoğu, ideal ve gerçek türler arasındaki esas zıtlıktan kaynaklanmaktadır. Türler uzmanların üzerinde fikir birliği yaptığı sadece bu kategoriler mi, yoksa geleneksel toplumlar ve kaynak kişilerin gerçeğinde varolan ve de yaşayanlar mıdır? *Dan Ben-Amors*'un düşündüğü gibi gerçek ve ideal türler az ya da çok alternatif kavramlar olarak tasavvur edilmemelidir¹⁰. Aksine tür teorisinin tartışmaları, teorinin oluşumunda devamlı birbirini etkileyen ideal ve gerçek türlerin iç yüzünü kavramaya dayanmaktadır. *Bromislaw Malinowski* Trobriand Adalarında anlatıya dayalı türlerin gerçek bir sistemini tanıtmaya çalışan ilk kişiydi, ama yerli ve bilimsel kavramları melezleştirmeye zorlandı¹¹. Benzer olarak halkbilim uzmanları, öğretmenler, arşivciler vb. sadece ideal-tipik tür tariflerinin bir grubunu kullanmazlar. Bu kimseler tecrü-

beye dayalı yeni buluşların esası üzerinde o grubu düzeltir ve geliştirirler. Halkbilimcilerin tanımladığı gibi türlerin gerçek sistemlerine karşı özel, tecrübeye dayalı gerçek türlerden bilginin sabit bir akışı vardır. *Malinowski*'nin ayrıldığı nokta, yerli kavramların asıl gerçekleri veya soyut genel sistemlerin en yüksek derecesidir, uzman er veya geç bu ikisinin arasında köprüler kurmaya zorlanacaktır.

Peri masalı, efsane, mit veya fıkra gibi bizim tür terimlerimizin hemen hemen hepsi çok genel veya özel bir geleneksel toplumun görüş noktasına göre kusurludur. Saf türler nadir olarak görünürler. Az veya çok evrensel öneme sahip kesin karakterler ve kriterler düşünülen türlerin tanımları, bir türü diğer türlerden ayırdedebilir görünmektedir, fakat ayırdeden karakterlerin bu zıt dokusu mevcut olan gerçek türlerin tam bir tarifini asla temsil etmeyecektir. Çünkü bizim genel tür kavramlarımız önemli, kesin ve tipik nitelikler üzerine yönelir, diğerlerini atar; ben, *Max Weber*'e göre türün bir yansıması olmayan, gerçeğine dayanan ideal tip kavramını tercih ettim¹². İdeal-tipik anlatı türlerinin ortak ilişkilerinin mümkün olan bir örneğini ortaya koyarak bunu anlatmama izin veriniz:

Bu şema *C. Scott Littleton* tarafından ortaya konan şemanın daha geliştirilmiştir¹³. Genellikle iki eksen atfedilen bu *kutsallık* ve *hayâli* derecesinin terimlerindeki sözlü anlatı türlerindeki nisbi sınıflandırmayı ölçmek için "*hayâle dayanan - gerçeğe dayanan*", "*kutsal olan-kutsal olmayan*" seçildiler. Başka değişkenler de seçilebilir ve onlara göre plân değiştirilirdi. Bu şema dinî olan ve olmayan anlatıları oldukça iyi bir şekilde ayırır (örnek olarak olağanüstü olan ve olayları belirtten anlatılar). Şema; kutsal

olan ve olmayan, günümüz tarihinden etkilenen güncel gerçekler seviyesindeki bir anlatının sıklığını da gösterir. Böylece olaylar halkın sahip olduğu gerçeğe dayanan tecrübeleri hikâye ederler, eğer anlatılan konu sadece tarihî değil de aynı zamanda nükteli ise, biz bunu “nükteli” olarak kabul ediyoruz, şayet konu olağanüstü ise, biz onunla hatırdaki tutulacağı için ilgileniyoruz. Efsanenin merkez kategorisi, gerçeğe dayanan ve kutsal olmayan doğuş efsanelerini ihtiva eder. Fakat gördüğümüz gibi, bu karakterler tamamen kesin değildir, çünkü efsaneler, mit ve peri masalı dünyasıyla günlük hayat arasında değişken bir sahayı temsil ediyorlar. Şemaya daha çok türler eklenebilirdi; bir örnek olarak, fıkraları (mizahî masalları ve nükteleri) ve soyut tarihî (dualar, büyüler v.b.de kullanılan esatirî) anlatıları yerleştirdim.

Bir ideal tipin taraf olması onun tetkiki hususundaki haklılığı ortaya koyar. Tipik ideal tür kavramları, türler hakkında bilgi vermek ve onların mevcut şekillerini göstermek için bize yardım etmesi gereken şekillerin müşterek bir diliyle yardım eder. Bu terminolojimize tam olarak uymayan bir kültürün tür sistemini altüst eden incelemelerden daha önemlidir. Genel sistemin anlatı türleri, kültürel olarak daima uluslararası ve kültürler üstü olacaktır. Bu bağlamda Weber’in kullandığı *ideal tip* kavramı, eksik veya karıştırılmış[karmaşık] pek çok şekilleri ortaya koyan bazı maddeler, anlatıların hacminin genişlemesi sebebiyle anlamamıza yardım eder; fakat bütün türleri yapı olarak etkilemez.

“İdeal – gerçek” zıtlığı özdeğ değildir, ama “evrensel – özel”, “küçük çaplı – büyük çaplı”, “işaretle – anlatmayla” ve “üretmiş – tabii” gibi sınıflandırma böyle çift kavramlara paralel işler. Tür teorisindeki en son gelişmeler bu çiftle-

rin karışımlarına önem vermeye başladılar; gerçek şu ki, tür kavramlarının küçük hacimli tabii sistemleri, özel toplumlardaki mevcut türler açısından ilgi odağındadır. Bunların tetkiki, iyi alan çalışması yapılmasını ve teoriye ait hayâl gücünü gerektirir.

Bundan başka, tür analizinde sonsuz bir devamlılık ve ilerlemeye ait çok yönlülük vardır. Aynı muhteva bir dönemde hatırdaki tutma veya devam etme olarak, diğer birinde efsane olarak ve üçüncü birinde de mit olarak görünebilir; veya tam tersine bir mit hatırdaki tutma ya da efsane geleneğine yükselebilir. Türler göre daha iyi tasniflerin yapılması, [eserin] büyük veya küçük hacimli oluşu, buna göre gelecekte ortaya çıkacak tür araştırması, onu tarihî ve deneysel olma yerine tür sistemleri ve türlerin gelişmesinin tetkikinde kendi kendini sınırlamak zorunda bırakacaktır. Sosyal gelişmeye ilişkin bu tetkik âcil bir görevdir. Bir türün ömrü iki şekilde sınırlandırılır; bir tür ölebilir veya tamamen ortadan kaybolabilir. Tarihe ait konuşma, ya bir sosyal grupta yetersiz veya uzun zaman kullanılmaz olabilir ama diğer bir sosyal grupta varlığını -aynı veya başka bir fonksiyonda- devam ettirebilir. Sebep, türün kendisinde değildir, ama türün çevresindeki sosyo-ekonomik yapılarındaki değişiklikler de sebepler olabilir. Bir türün sapması ve bozulması normal olarak halkbilimin içinde ve dışında çeşitli oluşumlara sahip olan sosyal ve kültürel değişimin bir belirtisidir. Zamanımızda kırsal nüfusun istatistiksel değişiklikleri ve tarımın makinalaşması, meydanın sürekli büyümesi varolduğundan beri sosyal şartların bir geleneksel türünün tamamen yok olmasını sağladığı söylenebilir. Avrupa’daki pek çok yerde halk masalları ve bazı efsane şekillerinin tamamen ortadan kalkmakta oldu-

ğunu son zamanlardaki raporlar bize anlatmaktadır. "Kısa, ferdi anlatılar" (hâtıralar, kronikler, nükteler)'in birden göğe çekilir gibi azaldığı görülmektedir. Halkbilimi arşivleri etno-tarihi biyografiler tufanına uğradılar ve diğer malzemeler tamamen geleneksellik dışı kabul edildiler. Muayyen türlerin yokluğu veya varlığı hakkındaki bir ifade kâfi olmayacak. Biz belli bir türün kültürel merkeziyeti veya çevreselliği kadar toplumdaki türlerin mukadderatını kat kat veya tabaka tabaka teşekkülünü de öğrenmek istiyoruz.

YAPI ANALİZİ VE MESAJ PROBLEMİ

Yapısallaşmanın hikâyesi öyle sık anlatıldı ki bunu özetleyebilirim. Halk anlatı araştırması açısından 1920'lerin şekilperestlerinden birisi, fevkalâde önemli görülen bir halkbilimciydi. Bu adam, *Vladimir Propp* doktora tezi (*Halk Masalının Tarihi Kökleri*, 1946)'nin yayınlanmasından 18 yıl önce 1928'de *Halk Masalının Değişmeleri* hakkında bir makale ve *Halk Masalının Morfolojisi* adında çok önemli çalışmalarını yayınladı¹⁴. 30 yıl sonra, 1958'de *Halk Masalı Morfolojisi*'nin İngilizce çevirisi halkbilime ait Amerika'daki yapılaşmada bir bomba tesiri yarattı. Daha sonraki öncülerden birisi olarak *Claude Lévi - Strauss* ile dilbilgisi ve antropolojiye ait yapılaşma bir anda süratle gelişti. 1960'larda Amerika, Sovyetler Birliği ve Fransa halkbilime ait yapılaşmanın müstahkem kaleleri oldular: *Eleazer Melinskij*, *Yuri Lotman*, *Alan Dundes*, *Elî ve Pierre Maranda Clauda Bremond* ve *A.J. Greimas* gibi isimler yapısal analizin meşhur taraftarları oldular¹⁵. Halk anlatımaları, özellikle alelâde halk masalları olarak adlandırılanlar (peri masalları) ve mitler metodolojik deneyin

belli başlı sahalarıydı. Epik ve lirik halk nazmı, büyüler, bilmeceler ve oyunlar gibi diğer türlerle ilgili başlayan yapısal analizler çok yavaş yapılmaktaydı.

Yapısalcılık halk anlatılarıyla uğraşanlara en azından önemli olarak şunları öğretti: Yüzeysel olarak açıkça görülmeyen fakat anlatı metinleri arasında var olan benzerlik ve benzemezlilikler vardır. İki, metin, düzey olarak aynı motiflere sahip olmadığı halde yapısal olarak aynı olabilir. Üç, düzey fikri, halkbilimi tahlilcilerinin âşına olduğu bağlam, metin ve yapı; dilin asıl şekli, muhtevaya ait düzey ve bunların yanında yapı, farklı uygulamalar gerektiren tahlilin bölümleri olarak görünürler.

Yapıyı tayin etme, daima azaltma[aza indirgeme] anlamındadır. Azaltma[soyutlama] düzeyi, alçaktan yükseğe doğru değişebilir, ama motif analizinin yer aldığı düzeyde yapılar asla bulunmaz. Azaltma düzeyi engin yapıda bulunmayan, bu yapısal özellikleri göstermek için gerekli olabilen bir aracı yapıya ait düzeyin bulunduğu noktaya ulaştığında, engin yapının sözünü etmek âdet-tendir. Yapıya ait ünitelerin seçimi stratejik önemi hâizdir. Aracı yapının düzeyindekinden daha az ünitelere sahip olmanız engin bir yapıda esas bir kural olur; iki veya daha çok düzeydeki üniteler kısmen veya tamamen farklı olabilir.

Yapılar paradigmatic veya sintaktik[cümleye ait] olabilirler. Paradigmatic yapılar, metin elementlerinin kronolojik sırasını takip etmedikleri gibi metnin baştan sona tamamını da kapsamazlar. Paradigmatic yapıların üniteleri genellikle anlatıda hareketler veya anahtar olaylar arasından çıkarılırlar. Bir ünite, bir veya daha çok olayı ve daha çok ikinciyi ihtiva edebilir; yapısal görüş açısından olaylar paralel veya birbirinin aynısı olarak düşünülür. Üniteleri araş-

tırma esnasında karşılıklı ilişkiler incelenir. Bazen ilişkiler zıttır (çift zıtlık oldukça sık görülen bir yapısal özelliktir); üniteler arasında zaman zaman daha karmaşık ilişkiler ortaya çıkar. Paradigmatik yapı analizinde bu ilişkilerin tanımını ikinci bir anahtar uygulamasıdır. Bu durumda anlatının mesajı veya anlamı teşekkül etmeye başlar. Şayet biz *Levi-Strauss*'a inanıyorsak, ünitelerin mukayesesi ve aralarındaki ilişki organizasyonu, muhakeme ile mit veya hikâye anlatan halk tarafından belki de asla anlaşılmayan veya şekillendirilmeyen bir anlamı ortaya çıkarabilir. Çoğu zaman mesaj bir çatışma durumundadır (ölüm ve hayat, tabiat ve kültür arasında, veya dünya düzeninin belirtilen bazı alternatifleri ya da elementleri arasında); bazen çatışmaya ara verilmektedir (böylece "arabulucu" çok rastlanan yapısal bir ünite)dir, bazen de değildir. O zaman yapısal analizcinin tutkusu soğuk ve sessiz yapıyı aşar ve bir anlam, bir mesaj bulur. *Levi - Strauss*'a göre *Oidipus* miti bir çatışma ortaya koyar, -onu çözmeksin- bu mit eski Yunan kültüründe merkezlenen insanın doğuş tarzı ve onun başlangıcı etrafındadır. Beklenmeyen zamanlarda bu gerçek çatışmanın yerleşmesiyle -hiçbirinin herhangi bir varyanttan daha geçerli ve otantik olmayan- kendiliğinden varyantlaşan mit gerçekleşir, en sonunda entelektüel itici gücün öldürdüğü yerde kendi kendini imha eder (ve belki de çatışma gerçeği) ve mit ortadan yok olur¹⁶.

Sintagmatik yapılar[cümle yapıları] kronolojik ve aynı istikamettedir. Metin içinde görünen sırada olduğu gibi, tüm ana olayları ve unsurları genişçe içerirler. Umulduğu gibi, paradigmatik yapıların yaptığından daha yakın olarak, meselâ birimlerin sayısı oldukça büyük ve muhteva unsurlarının kapsamı iyi ol-

duğunda anlatılar, seviye içerikleri üzerinde gösterildiği gibi bir düzen sergilerler ve bazı durumlarda bu doğrudur. Fakat, bu tamamen seçilen birimlere bağlıdır. Eğer yapı "eksik - tamamlanmamış" olarak tanımlanırsa sonra biz çok kısa bir anlatıya sahip olmadıkça, ayırma seviyesi çok yüksek kalır ve birazcık paradigmatik yapılara benzer, sadece temelde bir zıtlık olur.

Eğer *Levi - Strauss* bir paradigmatist ise *Vladimir Propp* hürmette kusur edilmeyecek mükemmel bir sintagmatiktir. Rus peri masalları çalışmasında, bu masalların temel bir ve ortak sintagmatik yapısının olduğu sonucuna vardı; bu konudaki varolan değişebilir türdeki masallar yapı bakımından çoğunlukla yarımıdır. *Propp* işlevler[fonksiyonlar] adını verdiği 31 birimi ayırdetti ve peri masalı içindeki yaklaşık 150 yapısal elemanı hep birlikte listeledi. Eğer üç düzey kabul edersek *Propp*'u okumak daha kolay olur; *birincisi*, fonksiyonların düzeyi (üst düzeydeki tüm unsurlar azaltılabilir); *ikincisi*, fonksiyonların "şekillerinin" düzeyi (aynı zamanda yapısal düzeyi, fakat masallarda görünen bir işlevin aşikar alternatifi korunur); ve *üçüncü*, metnin kendi düzeyidir. İki masal metin bakımından farklı konulara sahip olabilir, fakat fonksiyonlar seviyesinde aynı olmalı. *Propp* fonksiyonlar ve fonksiyonların düzenini sabit olarak kabul etti. Fonksiyonlar bu aksiyona dayandı: Yokluk, yasak, ihlâl, inkişâf, hile, hainlik v.b. gibi hareket eden davranışlar içinde kabul edildi. Aynı zamanda yedi tane belirlediği dilbilimsel rollerle hareket etti, onların etki alanı yapısal bir birim olarak kullanılmayan 1-6 fonksiyonları kapsadı. Bundan başka, *Propp* peri masallarındaki yirmi çeşit değişim şeklini listeledi: bunlara göre, bir unsur azalma, genişleme, hasar, tersleme, yor-

gunluk, güçsüzlük, yerine koyma ve ayırdetme şekilleriyle değiştirilebilir ya da farklılaştırılabilir¹⁷.

Propp eleştirildi. Aslında, onun bu kuralı uyguladığı 45 masalın 30 tanesi istisna, ferdi masalların yapı analizinde işlevlerin sırası sabittir; tezini öne sürdüğünde kendi kendisiyle çelişkideymiş gibi görünür. Kötü de olsa, bazı durumlarda bir unsurun sıradaki yeri onun fonksiyona sıkı münasebete girmesini tanımlar. "Örnek – Kahraman" incelemelerinin uygunluğu kadar, tam 31 fonksiyonun olması gerektiği sorusu da tartışmaya açıktır¹⁸. Daha ilginç, ihtimâl ki negatif anlamına gelmeyen, *Levi – Strauss* tarafından ortaya konulan eleştiridir; fakat çeşitli değişim kurallarıyla belli sayıdaki fonksiyonların azaltılması ihtiyacını gerektirir; meselâ kahramanın *gidiş ve dönüşü* kahramanın ayrılmasına eşittir, artı ve eksi. Böyle bir işlemden sonra, bir paradigmatik yapı ortaya çıkmaya başlar ve peri masallarının anlamının aydınlanmaya başlaması mümkün olur¹⁹. *Levi – Strauss* anlatılının anlamları hakkında sintagmatik, doğrusal modellerin hiçbir şeyi ortaya çıkarmadıklarını düşünmektedir. *Strauss*, *Propp*'un "açıklamasının" psikolojik veya tabii hâdiselerin açıklanması olmadığını, tarihî olarak yapının kastedildiğini anlamaz, ya da farkına varmaz.

Propp'un metodunun en önemli savunucularından *Alan Dundes*, "fonksiyon" terimini "motifeme" ile değiştirmeyi tercih eder ve muhtevaya ait düzeyi, ortadaki/görünen motife ait bir boşluğu dolduran bütün motifleri zikreder. Onun Kuzey Amerika yerlileri folkloru üstüne yaptığı analizi daha az motif derinliği gösterir. Meselâ metoddakinden başka, *Propp*'unkinden daha zayıf yapısal birimler, esas malzemedeki farklılıklar gibi açıklandı²⁰. Genel olarak eski malze-

meler/metinler üzerindeki modellerin denenmesinden analitik modellerin titizlikle işlenmesiyle daha çok yerleştirilen aynı eğilim daha önceki *Propp*'cular metodu içinde bulunabilir. *A.J. Greimas*, *Propp*'un morfolojik roller fikrini sistematikleştirdi ve değişim modeli olarak geliştirdi; bu, *Propp*'un dört ana birimi içindeki 31 fonksiyonun azaltılmasıdır (aynı fikirde olma, test, kahramanın yokluğu ve haberleşme)²¹. *E. Meletinskij* yapısal şemasını iki anahtar birim üstüne inşa etti, "test" ve "değerler"²². *Levi-Strauss* ekolüne bakarak bu aynı zamanda *Propp*'un küçültülmesidir. Sintagmatik ve paradigmatik yaklaşımlar *C. Bremond*'u fazla ilgilendirmedir, onun model konuları anlatıdaki doğrusal ve kısmen paralel mantıksal yöntemler üstüne yoğunlaşır ve anlatıcının rollerini hesaba katar²³. Böylece onun anlatı olarak adlandırdığı anlatımın yapısal prensiplerinin incelemesi, sözlü ve yazıya ait olmak üzere, her ikisine de yaklaşıp.

Yapıyla ilgilenen teorisyenler, tipiktir yapıları bulabileceğimiz ümitlerine vesile oldular. Nazar-ı dikkate alınan konu yapıları bu durumda olmayabilir: Diğer pek çok türdeki gibi, aynı anlatı yapıları değişik anlatı türlerinde bulunabilirler. Bu noktada türler arasındaki farklılıklara daha iyi işaret eden yapı analizleri görünmemektedir. Farklı türlerin yapısal kimliğine karşı yapıya ait çapraz-tür incelemeleri düzenlenir. Belki de özel tür yapılarının sorusu cevaplanmadan önce bizim halk masalı, efsane ve diğer anlatı türleri üzerinde daha çok tezat/çapraz incelemelere ihtiyacımız vardır.

Şu anda yapı analizinin geleceği parlak değildir. Yapısal analizle ilgili düşüncede üslup verimliliğini inkâr etmeye gerek yoktur, fakat bu sonuçların bazılarının faydası sorgulanabilir. Şimdilik ince-

lemeler paradigmatik ve sintagmatik görüşlerin muhtelif karışımlarının esası şeklinde kaydediliyor, bir coğrafi bölgenin halk masalları veya bir toplumun dili, *Propp* ve *Dundes*'in belirlediği çizgiler üzerinde analiz ediliyor ve birisi, bir bölgenin halk masalları sınıflandırmasıyla yapısal analizini birleştirmek için bir teşebbüs fırsatı bulabilir. İlâveten halkbilimciler yapısal analiz tekniğini iyi koruyabilirler; genel temâyül, meselâ insan iletişiminin daha geniş kapsamlı sergilendiği, işaret ve alışkanlık şekillerine doğru görünmektedir. Teorisyenler bilginin oldukça can sıkıcı bölümleri olarak arz-ı endâma devam eden, bizim dinamik olmayan yapısal şemalarımızı geliştirecekler. Mümkün olan bir gelişme mesaj problemi ve naklin uygulamalarına karşı uyumdur. *Levi - Strauss*'un ısrar ettiği gibi eğer yapılar anlatıların asıl anlamının nakledicileri ise, anlama ait uygulamaların incelemesinde yer almahydılar. Gelecekte yapılması gereken çalışmalardan birisi anlatı şifreleri ve anlatı yapılarının iyi bir şekilde birleştirilmesi olabilir.

GELENEĞİN SÜREKLİLİĞİ ve İCRANIN VURGULANMASI

Eğer yapısal analiz tecrübesizlik, doğuya ait metinler ve yüksek oranda özetleme (abstract) olursa, tecrübeyi, doğuya ait bağlam müracaatını kolaylaştıran başka bir yaygın metodolojik temâyül de vardır. Ben kabul gören metod ve temsil incelemesine baş vururum²⁴. Halkbilim metinlerinden halkbilim temsilcilerine ilgi odağı bu yüzden uzaktır. Bu görüş dışarıda tutma mânâsında olmamasına rağmen, "temsil/icra" burada sanatkârane temsil olarak anlaşılır. Şimdi bütün halkbilimi kullanıcıları ve sonra temsilcileri bir hikâye anlatıyor veya kendi temsili içinde oluşan bir atasözü

söylüyorlar. İç yüzünü kavrama, anahtar temsilden öte halkbilimi için tabii bir varlık değildir. Halkbilimi arşivleri hiçbir şey değildir, eski el sanatları koleksiyonları halkbilimini koruyan, yaşatan iletişim sisteminin çoğunlukla otantik olmayan keyfiyetleri dışına derhal yerleştirilen, özel olmayan ve keyfi olarak sınırlandırılmış metinleri bunların dışında tutmak gerekir. Bu sınırlamalar otantik halkbilimin daha iyi dökümanıyla (örneğin ses filmi ve benzeri) hile yaparak getirilebilir; fakat bir dereçeye kadar. Arşiv verileri, yaşayan en iyi kültürün geçici yansımalarını bulundurmaktadır. Halkbilimin varlığını sürdürebilmesinin diğer bir şekli insan aklı ve insan hafızasıdır. Fakat bu tip halkbilimi stoku şüpheli ve de aldatıcıdır: Beyin ve hafıza üzerindeki araştırma aktif olmayan ama mevcut olan halkbilimin tam olarak nasıl korunacağını açıklayamamaktadır. Bir ân için folklorun özel durumda korunmasını içine alan folklorun icrasını ciddi bir şekilde inceleme lüzümü hâlâ geçerlidir.

İcracının ve onun özel temsillerinin yeterliğini inceleyebiliriz. Repertuar analizi ve hayat-tarih görüşüyle kişinin verdiği bir kanaatin kültürel ifade sistemlerinden bir görüntü çıkarmak mümkündür. Onun aktif bir taşıyıcı mı yoksa pasif taşıyıcı mı olduğu, konular ve türler üzerindeki muhtemel uzmanlığını söylemek mümkündür. Onun gelenek bilgisindeki boşluklarının meydana çıkması ve neyi ne kadar bildiğinin haritası oluşmaya başlar. O kültürde icracılar ve diğer kişilerle ilgili mümkün olan kıyası malzeme varsa, bu [kaynak] kişiye alternatif kültürel yeterliğin bir tipolojisinde yer verilebilir.

Asıl temsillerin incelenmesi, temsildeki hadiseleri canlandıran temsilcinin gözlemi olarak kabul edilir. Özel sosyal

durumun ortaya konulması veya icranın yer aldığı dar çevre dikkat çekicidir. Az veya çok geçmişte konuşulan, orada sergilenen yegâne sosyal olaylar ve ortamlara, folklorun yazılı metninde rastlanması, ona çok zor olan anlam ve imalar yükler. Seyirci son derece önemlidir ve seyircinin rolü hiçbir zaman pasif olarak tarif edilemez. Özellikleri belirtici diğer roller ve davranış hedefleri, hastanın içinde şifa bulunduğu ortamda rol yapması gibi, veya icraya katılan ve etkileyen kutsal bir seremonide ilâhlar (ilâh mertebesine çıkmış olağanüstü şahsiyetler) olabilir. Bu sebeple, icracının özelliği oyunun devamında yol göstericidir, pek çok hallerde baş oyuncu diğer oyuncuların davranışını biraz değiştirir, onların yaptıklarını açıklar ve teşvik eder. Bunun yanında sosyal dramlar, icranın bazı durumlarını analiz etmek için tek kişilik ferdi icralardan daha da uygun olabilir.

Bugün ortaya konulan temel problem, *bağlam*'a ait bilgiler olmaksızın anlam problemlerinin çözümlenemez olmasıdır. Bir atasözü, bir fıkra, bir efsane ve benzerlerinin ortaya çıkışları listelenmeye başlandığında, folklor metinlerinin boşlukları gözler önündedir. Ara sıra yapılan anlamlandırmanın ölçüsü, çoğu zaman oldukça geniş olmaktadır. Birçok anlatıcı, seyirci huzurunda hikâyenin şahsiyetleri veya çevredeki bazı kişiler vasıtasıyla, kendilerini ispatlamak suretiyle oyuna ve anlama ait elementleri anlatıya ilâve edebilir. Böyle yapmak suretiyle, mevcut ürün ve yeni üretilen bir karışım gibi olur ve bu yolla temsil durumunu ortaya koymak tamamen mümkün olabilir. Bundan emin olmak için anlatıcının aklındaki modeller, kendisi ve başkaları tarafından daha önce benzer icraların hatırlanması, yapısal ve özel tür kuralları konusunda eğitilmiş hâfıza

yetenekleri, dil-üslûp normları ve hikâyeyi geliştiren normlar dikkate alınmalıdır. Böyle olunca elimizde bir temsilde kullanılabilenden daha çok malzeme olacaktır. Fakat bu, seçilmiş metni kelime kelime hâfızada tutma meselesi değildir. Örneğin çok sınırlandırılmış bazı örnekler (bir büyüün ezberden okunması vb.) seçilmişin dışında şekillenebilir. Özel olarak, özel bir duruma uymak için üretilen her temsilde bir hikâyeye yeniden doğmaktadır. Hikâyecinin yaptığı seçimler keyfi/ihtiyari değildir; lakin alternatiflerin durumu en sonunda şartlar tarafından belirlenen, mümkün görünmeye başlayan bir noktaya doğru daralır.

Metodla ilgili itici güçler arasında bu yaklaşımı kuvvetlendiren sosyo-dilbilimcilerin bazı branşlarından bahsedilebilir. Konuşmanın incelenmesi *Dell Hymes*'in teoriye ait formül şeklindeki ifadelerini ortaya koyan "konuşma etnografyası" etiketi altında işleyen,²⁵ *Alan Dundes* ve diğerlerinin ortaya attıkları teori halkbilim ürününe müracaatlardan birisi, belki de en etkilisidir²⁶.

Seziş psikolojisi ve rol yapma teorisi, temsil analizinin birçok disiplinine ait stratejiye karşı diğer yolları müzakereye geçebiliriz²⁷. "*Halkbiliminde Temsil ve İletişim*" (1975) isimli kitaptaki birçok makalede görüldüğü gibi, dar bir saha üzerinde daha çok önem ve tecrübeye dayalı tür araştırması bu temayülün ispatlanmış bir sonucudur. *Linda Degh*, teyp kayıtlarını esas alarak, efsanelerin inanılmazlığına dikkat çekmekte, fakat nakil işlemi ilerlerken anlatıcılar arasında farklı olarak değişen tarzların bir kısmında aksi tesir yaptığını karar vermektedir. *Linda* sadece efsane türleri hakkında bizim kongremizi sorgulamaz ama aksi tesir yapan türlere ait analizin derinleştirilmesi ihtiyacına da dikkat çe-

ker²⁸. Halkbilimindeki değişme oranıyla ilgilenmek için özel durumlardaki yazarlar ve yeni anlatıcılara geleneği öğrenmenin uyumuna ve ürünün uygulamasına da bakmak zorundayız. Gelecekteki anlatı uygulaması analizindeki anahtar unsurlardan birisi olacak olan aksi tesir yapan tipler ve verimli/üretken tiplerin incelenmesi de yerinde olur.

SÖZLÜ GELENEĞİN EKOLOJİSİNE DOĞRU

Modern folklorun uzun süre kaynağı metin dışı olagelmıştır. Aslında hikâyenin bir bölümünün sosyal bir dram üretmesi veya bir hikâye anlatılmasında girift olarak birbiriyle örülen çevre, bağlam ve metnin olduğu yerde, bir halk anlatı metninin sınırlarının aydınlatılması olarak bağlama ait bilginin kesildiği noktaya geliyor olabiliriz. Bu hareketin kökleri, 1920'lerde *Malinowskian* fonksiyonelliğinde görülebilir; fakat geçmiş eli yıl içinde sosyal bilimlerdeki fonksiyonelliğe olan ilgideki azalmanın benzeri bir gelişme halkbilimde olmamıştır. Buna karşın halkbiliminin çalışma alanı, metodolojisi, 60'lı yıllar boyunca kayda değer bir gelişme göstermiş, sonuç olarak yoğun bir görüşme ve gözlem prosedürü, bağlama ait bilgi toplayan bir kural halini almıştır. Bugün arşivler bu noktada değişmekte: Sadece arşivlenmiş veri üzerinde çalışan, verinin eksik bağlama ait bilgisinden dolayı tahmini çalışma hududuna karar verdiği için neredeyse alay konusu oldu. Bağlamı hakkında bilgimiz olmadığı halde masallar, atasözleri, balladlar ve diğer türlerin bolluğuna sahiptik, şimdi etno-tarihi biyografilerin, hayat hikâyelerinin ve bağlama ait röportajların külliyetli miktarlarına karşılık, geleneksel türlerin nisbeten daha azına sahibiz.

Bu sahada çalışanların arşiv uzmanına nazaran en az iki avantajı vardır. Birincisi, bunlar başkaları tarafından toplanan bölük pörçük verinin insafına terk edilmazler. Bunun yerine ortaya çıkan bir problemin tarzı içinde oluşan malzemenin kalite/nitelik ve miktarına yönelirler. İkinci olarak, incelemekte olduğu son derece kıymetli gerçeği veren kaynak kişilerle temas ve toplum hayatına katılma, onu yanlış anlamalardan kurtarır. Bundan emin olmak için, bu alanda daha da çok sorunlar vardır. Sorunlardan birisi "ait olduğu bağlam" denilen şeye, bağlama ait bilginin nasıl birleştirilebileceği problemine dikkat etmelidir, ama bu işi yapmak üstesinden gelinmeyecek kadar zor değildir.

Folklor metinlerinden bilgi ve gelenek toplumlarına olan araştırma odaklanmasındaki kayma, hiç şüphe yok ki bu araştırma objeleriyle tecrübeye dayalı temas folklor metodunun *olmazsa olmaz* şartı olmuştur. Normalde bu temas uzman kişinin saha çalışmasıyla sağlanır. Başka bir durumda, birbirine *tesir etmenin önemini* üç seviyede belirtmiştim: *Kişisel düzeyde*, insanın duygu ve düşünce unsurları, kişinin yaşamındaki benzerlik ve farklılıklar karşılıklı yer değiştirmiş ve uzmanla bilgi arasında fark kapanmıştır. *Yardım etme düzeyinde*, bilgi ve uzman kültürleri arasında karşılıklı etkileşen bir marjinal alan oluştururlar, amaç ve bilgilerini kapsamlı bir şekilde tercüme ederler. *Zorunlu düzeyde*, bir tarafta kendi araştırmasını başlattığı veya sermayesini verdiği ve diğer tarafta gelenek toplumunu kendisiyle beraber çalışan kişileri inceleyen uzman kendi ahlâki ve pratik mecburiyetler arasında bir dengelyi kurmaya teşebbüs eder²⁹. Bir halkbilimcinin *marjinalitesi*, bir halkbilimi uzmanı olmak için kendisini eğiten her kişi tarafından hissedil-

meli ve anlaşılmalıdır. Uzmanın ve araştırmamanın maksadı, insan toplulukları arasındaki *farklı işaret çizgilerinin* derece derece ortaya çıkarılması, uzun soluk isteyen bir hedeftir ve araştırma faaliyetlerindeki toplulukların kendi kendileriyle artan ortaklığına ve yeni teşviklere önderlik etmelidir.

Bu fikir, yayılım perspektifleri ve metin-karşılaştırmasının fildişi kulelerine tırmanmaya alışık olan halkbilimcilerine yeni bir şey verebilir. Fakat pasif ve içe dönmüş insanların kültüründeki bir dünyada utangaç, sıkılgan ulusların meydana gelmesi, antropoloji ilimlerindeki en son gelişmelerin mantıklı sonucudur. Halkbilimcilerin kendi duygularını ortaya koymalarından veya anlatılmanın mânâsını, ait oldukları çevre ve bağlamlarda hikâye anlatmanın önemini inceleyebilmeyi de ima etmektedir. Kaynak kişi ve şahsî veya geleneksel toplumlara ilâveten, bağlam ve çevre de ekolojiye ait gelenek sistemlerinin anlayışına doğru bir yaklaşım içerisinde metod alanının özel anahtar kelimeleri olur.

Fakat öyleyse bağlama ait bilgi nedir? Bağlam basit teknik anlayış içerisinde, toplanan "metin" in yeri hakkında esas veriyi, kaynak kişinin hayatı sosyo-geçmiş, genel olarak halkbilimindeki ustaları, özellikle kendisinden derlenen ürünün orijini, kendisinin ortaya koyduğu icralar (kendi kendine veya başkalarıyla), ürünün anlamı üzerinde kaynak kişinin yorumlarını ihtiva eder. Bağlam aynı zamanda eğer mümkünse seyirci ve icracıların davranışının (fotoğraf, film v.b.) görsel dökümanlarını, bütün bir tanımını (notlar alma, teyp kayd) ve otantik icralar hakkında uzman kişinin gözlemlerini de içerir. Ayrıca bağlama ait bilgileri araştırılan toplumların sosyo-ekonomik yapıları, fiziksel ortamı,

yöresel tarihi (yeni kurulmuş yerleşim alanı, göçler vs.) kültür coğrafyası (diğer gruplarda ilişkiler, değişkenlikler) ve öğrenim yöntemi (ev, okul, kilise ve diğer kuruluşlar) hakkında esas bilgileri ihtiva eder.

Richard Bauman son zamanlarda "bağlamın mahiyetini sınırlayan bağlama ait karşılıklı ilişkiler dokusunun terimlerindeki halkbilimini anlamak için" saha araştırmacısının asla unutmaması gereken altı maddelik bir kontrol listesi tavsiye etti: 1) *Anlam bağlamı.* (Toplumun üyeleri tarafından verilen ürünün ortalama yorumu nedir?), 2) *Dini bağlam.* (Kültür içerisinde nereye uyar?), 3) *Kültürel düşünce bağlamı.* (Halkbiliminin diğer çeşitlerine nasıl bağlanır?), 4) *Sosyal temel.* (Ne tür insanlara aittir?), 5) *Kişisel bağlam.* (Kaynak kişinin hayatına nasıl uyar?), 6) *Durum bağlamı.* (Sosyal durumlarda nasıl faydalıdır?)³⁰. Altı şart kısmen üst üste gelmesine rağmen, liste gene de faydalıdır. Böylece, örneğin anlam bağlamı veya vasat yorumdan çıkarılamayan bir folklor ürününün gerçek anlamı, daha çok durumun bağlamına dayanmış olabilir.

Çevre kavramı gelenek ekolojisi diye isimlendirdiğim merkezdir³¹. Kişi, çevrenin "anlaşılır" ve "etkili" olmasıyla "tamamı"ndan söz edebilir. İlk ikisi arasındaki sınır çizgisi kişinin anlayışdır; farkına varır ve bile bile bilinen çevreyi işler, fakat yine de onun hareketleri etkilere açıktır ve kendi kendine farkında olmaksızın çevreden de etkilenir. Toplam çevre bir şemsiye kavramdır: Bu şemsiye hem anlamayı ve hem de etkili çevreleri kapsar, ilâveten bu faktörler ne kişi tarafından anlaşılır ve ne de kişiyi etkiler. Bir kişi; "bir şeyin tabii yerinden" (insanın etrafındaki fizikî çevre), "hücre" (kişinin ortaya koyduğu hareketinin bir bölümü), ve "mikro çevre" (özel bir davra-

niş durumu)'den bahsedebilir. Bu sonuncusu, aslında yukarıki listede bulunan *durum bağlamı* ile aynıdır.

Özel bir çevre içerisinde yaşayan halkbilimini düşündüğümüz zaman, onu genellikle tabii çevre ve sosyo-ekonomi üzerine dayanan toplumsal rollere göre organize edilmiş buluruz. Halkbilimi, çevrede bir yer edinebilmek ve girebilmek için, kendini kültüre, topluma, ekonomik ve kültürel faktörlere uydurmalıdır. Bu adaptasyonun dört şeklini önerdim³². 1. Çevre-morfoloji veya "zâhiri" adaptasyonda, bir anlatı alıştırmaya ve yerleştirmeye uğrar. Örneğin bilinen bir çevredeki bir yöreyle birleştirilen anlatı ve gelenek toplumunun iyi bilinen fiziki çevre özelliklerine bağlı olarak, yabancı tabii yerleşimle değiştirilir. 2. Gelenek morfolojisi veya "dahili" adaptasyonun uygulamaları esnasında, meşhur kişilerle (gelenek temsilcileri) anlatının rol-figürleri birleşebilir. İletişimin tür-özel kodlarına ve kişisel tür-sistemi veya bir yöredeki bir türe anlatının adaptasyonu; geleneğin sansürü ki bununla norm çatışmasına yönelik unsurlar reddedilir veya yeniden yerleştirilirler. Çoğu uyarlamalar değişmeyi ima ederler. Değişim sadece bir kez yer aldı ve devam eden uyarlama şekillerinin önde gelen ikisiyle oluştu. Bu değişimleri "büyük değişme" olarak isimlendirdim. Ama gerçek anlamda gelenek- morfolojik uyarlama ve çevre daha şimdiden açıklanabilir mi? Açıkça hayır! 3.Hâlâ ihtiyaç duyulan şey, pratik veya "bir anlık/durum" onun birçok kez arada sırada olan uyarlılığı ve emsâlsiz vasıflarıdır. Anlatanın kişiliği, dinleyicilerin kompozisyonu, toplumun ilgisinin gerçek odak noktası, geçmişin olayları, korkuları ve gelecek için umutler, normal şekilde karışacak ve anlatıya bir anlam ödünç veren yaklaşık değişmeler getirecek. Farklı

küçük çevrelerde evvelce çeşitli defalar işitilebilmiş hikâyenin kendisi hatırlanmalı. Bununla birlikte hikâye yeni mesajlar ve anlamlar nakledebilir, fonksiyonel adaptasyona teşekkür edilir. Bununla birlikte uyarlamanın getirdiği değişiklikler uzun süre devam etmez ve hikâyenin gelecekteki anlatılışında gözden kaybolabilirler. Onlara "küçük değişiklik" ismini verişimin sebebi budur.

Bir anlatının temsil durumu ve fonksiyon analizinde birleşen gelenek uyumu ve gelenek ürününün teorileri âşikardır. Anlatının bir uygulaması içinde âniden yer alabilen çeşitli uyumlar da bilinmektedir. Fakat yukarıda kaba-taslak parça parça verilen bütün analizler sentezin bazı çeşitlerine bizi götürecektir mi? Ürün ve halkbilimi intibakundaki pek çok gözlemler bir gelenek toplumunun emsâlsizliğini ve bazı ana karakterlerini açıklama amacıyla nasıl organize edilmeli? 4. Bunu başarmak için ekotip ve ekotipe ait uygulamalara dönmeliyiz. Ekotip kavramının kullanıldığı çeşitli folklorlara ait ve folklor harici yerleri dikkatlice inceledim³³. Folklorlara ait ekotipler hakkında tartışmaya katılan -(Philadelphia) Comingerli'deki zenci Yahudi gelenekleri üzerinde çalışan- Roger D. Abraham'ın incelemesinde belki de en yüksek seviyeye ulaşıldı. Onun tartışmasının değeri, tamamıyla tür sınırları dışına çıkan bir şey gibi ekotipe ait bir görüş olarak muhteva unsurlarının, bağlama ait faktörlerin, stile ve yapıya ait özelliklerin gelenegi sosyal bir tabanla birleştirmenin imkânıyla beraber rengârenk bir koleksiyonu kapsadığı görünmektedir³⁴. Etnolog ve antropologlar ekotip terimini biraz başka türlü kullandılar. (Amerika'da Steward ve Wolf, İskandinav ülkelerinde Compbell, Stoklund ve Löfgren)³⁵. Fakat terimi tabii çevre ve ekonomik yapıya intikalinde mütemâdiyen kullandılar. So-

ru şudur: Bu yaklaşımlar birbiriyle ilgili mi? İnsan sosyal çevre istismarını, kişinin sosyal çevre uyumunun analizindeki ekonomik davranış ve halk anlatılarını, folklorla ait malzemeyi birleştirebilir mi? Detaylı delillendirmeyi başka bir zamana bırakarak cevabı olumlu kabul ediyorum.

Kıscacası şuna inanıyorum ki folklor ekotiplerini tanımlarken, kültürel, sosyal, ekonomik sistemleri aynen gerçek hayatta olduğu gibi birbirine yaklaştırmalıyız. Mevcudiyetin anlamı, sosyal roller, sözlü anlatılar geleneksel toplumun realitesini kavramak için teşebbüsümüzün içinde elden ele gitmeli. Bir ekotip seçtiğimiz hangi elemanları içerirse içersin, bunlar: 1. Çeşitli alanlardaki tarzları zorlamalı ve içten bir etkiye sahip olmalı, 2. Görünebilir şekilde yüksek bir frekansa ve temsiliyete sahip olmalı, 3. Üretkenliğini devam ettirmeli ve kendi kendini yenileyebilmeli, 4. İleri derecede bir sosyal çevre uyumu göstermeli, 5. Farklı karşıt elemanlara karşı koymalı, 6. Kesin bir karakteri bildirmelidir.

Folklor motifleri nadiren tektir. Her şeye karşın bir bölge ya da sosyal gruptaki gelenek ikliminin emsalsizliğini algılayabiliriz; şöyle ki başka herhangi bir yerden öğrenilmiş motifler özel bir yolla organize edilmiş ve insanların yaşam biçimi ve çevreleriyle güzel bir şekilde örtüşmüşlerdir. Folklorlarda bölgesel ve mikro çalışmaların konusu; bu teklığın nasıl oluştuğuna ve folklorun neye oturduğuna açıklık getirmek olmalıdır. Mahallî kültürlerin kuvveti, insanların ihtiyaçları ve politik vak'alar göz önüne alındığında, vazife aynı zamanda pratik bir değere de sahip olur.

İLAVE

Halk anlatılarının incelenmesindeki

beş veya altı esaslı yaklaşım metodunun gelişmesini sağlayan temayülleri ve statülerinin gereği olarak tam bir görüntüsünü ortaya koymalıdır. Bununla beraber ayrı ayrı, kısmen ilgilenilmeyen metodun bazı ölçümlerinin önemine işaret etmek için bazı mülâhazalara ihtiyaç olabilir; çünkü bu ölçüler halk anlatı araştırması için yukarıda belirtilenler kadar spesifik değildir.

Birinci mülâhaza, nicelik metodlarıyla ilgilidir. 1960'lardan beri halkbilimi araştırmasında ölçümleme, örnekleme ve bulguların istatistikî olarak ortaya konması dikkat çekici bir rol oynadı. Bu yönelimin önemli bir görüntüsü modern haritacılıktır. Aslında son zamanlardaki nicelik metodu eskiden geçerli olarak araştırılmayan antropolojiye ait incelemelerdeki zemine kayıyor ve bu sebeple "kesin bilgi" ölçüsü üretebilen bu metod halkbilimi metodu ölçüsünün önemini görmemize engel olmamalı. Bu metod halkbilimi ürünlerinin geleceği ve dağılımına, tekrarlanma araştırmasına dikkat çeken ve örneklerin tamamen ihtiyarî seçimine bir nokta koydu. Gelenegın bilimsel yollarla araştırılmasının bir görüntüsü olarak bu, tam mânâsıyla ölçmeye dayanmaktadır: "Gelenegın muhafazası"ndan biraz farklı olarak "kullanımdaki gelenegın" incelenmesine işaret ediyorum. Gelenegın değişik görevlerindeki kollektif, kişisel ve özel duruma ait unsurları arasındaki fark (repertuvarlarda olduğu gibi) ölçümün metoduna, aslında sadece folklorla ait bir yardım şeklinde düşünülebilir. Bunun dışında halkbilim araştırması ölçümünün tehlikesi yoktur: Kesin bilgi sosyolojisine karşı yapılabilen nazariye burada geçerli değildir.

İkinci nazariye, halkbilimi ürünlerinin kataloglanması ve indekslenmesiyle ilgilidir. Metodun bu bölümü arşivleme

tekniklerine ayrılmıştır; bu bölüm karşılaştırmalı incelemelerin âkibetinin ne olacağına bakılmaksızın muhtemelen stratejik önemini koruyacaktır. Tip-katalogların şümüllü hazırlığı için motivasyonu oluşturan mukayeseli coğrafi-tarihi inceleme, bir halk masalının bulunabilen bütün varyantlarıyla orijinal olarak tesbitinde bir uzman temin etmek gerekliydi; monografi kullanıldığı kadar popüler olmasa bile monografiye temayül ise hâlâ devam etmektedir. Eskiden beri katologlama ve indeksleme metodları, tipler türler ve motifler üzerine kurulmuştur. Bana öyle görünüyor ki, bu hususta bir değişiklik oluyor. İndekslemeye bağlı olan tür, günümüz arşivlerini dolduran günlük hikâye ve biyografilerin bolluğunun durumundaki etkisizliği gittikçe arttırıyor. İskandinav Folklor Enstitüsü'ndeki bir grup çalışması indeksleme için öneriler hazırlıyor; konu 1978 yılındaki Folklor Arşivlemesi ve Dökümantasyonu konulu ikinci konferansta tartışıldı ve bu tartışma 1982 yılındaki ikinci konferansta yine tartışılacak³⁶. Araştırma ve yeniden derleme verilerindeki koordineli görevler ve merkezî arşivlerin kurulması için, imkânlar araştırılmak zorunda kalınacaktır.

Son nazariye, halkbiliminin yeni mukavemet gücü ve kullanımı hakkındaki incelemelerle ilgilidir. Burada kendiliğinden oluşan parlak ışığı[ilgiyi], onar yıllık sürelerle folkloru ait hayatı uzatabilen, az veya çok ticarî folklor hareketlerini görürüz. Pu hareketler üzerinde çok az duruldu ve gelecekte uzmanlar tarafından daha çok dikkate alınmalıdır. Medyada, reklâmcılıkta, çizgi filmler ve benzerinde folklorun kullanılması, halkbilimcilerin araştırma kapasitesini arttırması, modern hayatın diğer önemli bir görüntüsüdür. Folklor çok disiplinli bir

sahadır ve şimdiye kadar bu saha için elverişli bir malzeme temeli oluşturmanın çok azı yapılmıştır. İhtiyacımız olan şey, gelecekte popüler kültür hakkında arşiv yorumları çıkarmaktır. Halk anlatı kahramanları, derli-toplu ve popüler bilgi incelemesi ile çok ilgilidir.

Millî yapıdaki folklorun kullanılması, İskandinav ülkelerindeki konuyla, son bir NIF sempozyumuna tahsis edilen konu, pek çok Avrupa ülkesinde dikkat çekici bir rol oynadı³⁷. Kimliğin bir prensibi olarak folklorun millî, dinî, ikinci derecede-kültürel v.b. rolü, hem Avrupa'ya ait etnoloji ve hem de üçüncü dünya ülkelerinin gelişiminde beynelmilelçiliğine ve liberalizme karşı muhafazakârlık ve milliyetçiliğin diyalektiğinde bir unsur olarak ilginç bir çıkış noktası olmuştur. Pek çok metod, kültür sahaları ve günümüz geleneksel toplumlarının incelenmesine tatbik edilir olacaktır.

NOTLAR

* *Ethnologia Europea*, c.XI, nr.1(1979-1980), s.9-27.

** Nordic Institutet of Folklore, Henrikin-katu-Turku/FINLANDIYA

*** Erciyes Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü-KAYSERİ.

¹ William R. Bascom (ed.), *Frontiers of Folklore* (Washington D.C., 1977), s.2.

² Kaarle Krohn, *Die folkloristische Arbeitsmethode* (Oslo 1926). Walter Anderson, "Geographisc, historische Methode", *Handwörterbuch des deutschen Marchens II*, (ed. Lutz Marckensen), (Berlin ve Leipzig, 1934-1940), s.508-522.

³ Kaarle Krohn, *Folklore Methodology*, (Austin 1971). Eserin Türkçe çevirisi için bk. (çev.).

⁴ Örnek için bk. Matti Kuusi, "Virolais-suomalainen Maailmansyntyruno", *Kaevalaseuran Vuosikirja*, nr. 56 (Helsinki 1956), s.80 ve Alan Dundes(ed.) referansı için bk. *The Study of Folklore*, (Englewood Cliffs 1965), s.414-416.

⁵ C.W.von Sydow, *Selected Papers on Folklor*, (Copenhagen 1948), s.11-43.

⁶ Lauri Honko, "A Hundred Years of Finnish Folklore Research: A Reappraisal", *Folklore* 90; 1979 n(basılmış).

⁷ Örnek olarak bk. Stith Thompson, *The Folktale* (New York 1946), s 22 vd.

⁸ William R. Bascom, "The Forms of Folklore: Prose Narratives", *Journal of American Folklore*, nr.78 (1965).

⁹ Lauri Honko, "Genre Analysis in Folkloristics and Comparative Religion", *Temenos*, nr.3(1968), s.48-66; Juha Pentikainen ve Tuula Juurikka (ed.), *Folk Narrative Research*, *Studia Fennica*, nr.20 (Pieksamaki 1976), s.13-74; Dan Ben-Amos, (ed.), *Folklore Genres* (Austin ve Londra 1976).

¹⁰ Ben-Amos, *a.g.e.*, s.XV-XX.

¹¹ Lauri Honko, "Genre Analysis in Folkloristics and Comparative Religion", s.57-59, ve "Der Mythos in Religionswissenschaft", *Temenos*, nr.6 (1970), s.45-52.

¹² Lauri Honka, "Genre Analysis....", s.61. Max Weber, *The Methodology of Social Sciences* (Glencoe 1946), s. 89 vd. ile karşılaştırınız.

¹³ C. Scott Littleton, "A Two-dimensional Scheme for the Classification of Narratives", *Journal of American Folklore*, nr.78 (1965), s.26.

¹⁴ Vladimir Propp, *Morfologija skazki* (Leningrad, 1928), *Halk Masali Morfolojisi*'nin İngilizce çevirisi içinde(Austin, 1958), "Transformacii volsebnyx skazok", *Poetika IV* (1928), *Istoriceskie korni volsebnoi skazki* (Leningrad, 1946).

¹⁵ Claude Levi-Strauss, "The Structural Study of Myth", *Myth, A Symposium* içinde, ed. Thomas A. Sebeok (Bloomington,

1955).Eleazar Meletinskij, "Structural-Typological Study of the Folktale", *Genre* 4 (1971). Jurij M. Lotmann, "Sur la delimitation linguistique et litteraire de la notion de structure", *Linguistics* 6 (1964). Alan Dundes, "The Morphology of North American Indian Folktales", *Folklore Fellows Communications* 195 (Helsinki, 1964). Elli Köngäs Maranda ve Pierre Maranda, *Structural Models in Folklore and Transformational Essays*, (The Hague, 1971). Claude Bremond, "Le message narratif", *Communications* 4(1964). A.J.Greimas, *Semantique structurale*, (Paris, 1966).

¹⁶ Levi-Strauss, *a.g.e.*'de.

¹⁷ Propp, *Transformacii ...*, s.70-89.

¹⁸ Archer Taylor, "The Biographical Pattern in Traditional Narrative", *Journal of Folklore Institute I* (1964), s. 114-129. Karş. Dundes, *The Study of Folklore*, s.142-144.

¹⁹ Claude Levi-Strauss, "L'analyse Morphologique des Contes Russes", *International Journal of Slavic Linguistics and Poetics III* (1960), s.143.

²⁰ Dundes, *The Study of Folklore*, s.206-215.

²¹ Greimas, *a.g.e.*, s.203.

²² Boris Gasparov, Tarton Semicottien Kolulunta", *Strukturalismia, Semiotikkaa, Poetikikkaa* (Ed. Satu Apo vd.), Helsinki 1974), s.39-41.

²³ Claude Bremond, "Morphology of The French Folktale", *Semiotica* 2 (1970), s.251-257.

²⁴ Dan Ben-Amos ve Kenneth Goldstein (ed.), *Performance and Communication*, (The Hague, 1975).

²⁵ Dell Hymes, "The Ethnography of Speaking", *Antropology and Human Behaviour*, (Ed. T. Gladwin-Wm. C. Sturtevant), (Washington 1962), s.13-53. Daha çok kaynak için bk.Ben Amos - Goldstein, *a.g.e.*, s.3, 11. not.

²⁶ E. Ojo Arewa-Alan Dundes, "Proverbs and The Ethnography of Speaking Folklore", *American Anthropologist*, c.66, nr.6(1964), s.70-85. Daha az oranda linguistik şekillerde

de bu eğilime paralel işlenen folklorik olayların analiziyle ilgili olarak karşı Robert A. Georges, "Toward an Understanding of Storytelling Events", *Journal of American Folklore*, 82 (1969), s.313-328, ve diğer makaleler için bk. *Toward New Perspectives in Folklore*, (ed. Americo Paredes-Richard Bauman), (Austin 1972). Gelenek türüne sosyo-linguistik bir yaklaşım için son zamanlardaki bir başvuru için bk. Paivikki Suojanen'nin, *Saarna, saarnaaja, tilanne*, (Helsinki 1978) isimli doktora tezi kendiliğinden ortaya çıkan bir nasihat niteliğindedir. Ayrıca Richard Baumann'ın "The Ethnography of Speaking in Folk Narrative and Research"(ARV, 1979'da yayımlandı) isimli yazısına da bakınız.

²⁷ Şamanistik toplantıların incelenmesi özel bir durumdur. Karşı Lauri Honko, "Role-taking of The Shaman", *Temenos*, 4(1969), s.26-52 ve Anna Leena Siikala, "The Rite Technique of The Siberian Shaman", *Folklore Fellows Communication*, 220 (Helsinki 1978), s.31-77, 319-341.

²⁸ Linda Degh-Andrew Vazsonyi, "Legend and Belief", *Genre*, c.IV, nr.3 (1971). Bu makaleyi Ben-Amos da (a.g.e, s.93-123) yeniden neşretti. Ben-Amos'un eserindeki "The Hypothesis of Multi-Conduit Transmission in Folklore" (a.g.e., s.207-252) isimli diğer makaleyle de karşılaştırınız.

²⁹ Lauri Honko, "The Role of Fieldwork in Tradition Research", *Ethnologia Scandinavica*, 1977, s.88-89.

³⁰ Richard Bauman, "The Field Study of Folklore in Context", *Handbook of American Folklore* (Ed. Richard M. Dorson). (yazma).

³¹ Lauri Honko, "Tradition Barriers and Adaptation of Tradition", *Ethnologia Scandinavica*, 1973. Çevre kavramı hakkında benim İsveç'te yayınlanan *Tradition och miljö*'deki giriş makaleme bakınız.

³² Lauri Honko, "Perinteen Sopeutumisesta", *Sananjalka*, 21(1979), s.57-76.(İngilizce özetle). Yakında çıkacak olan bir çalışmanın da İngilizce versiyonu *Studia Fennica*'da çıkacak.

³³ Honko, *Perinteen Sopeutumisesta*, s.71-75.

³⁴ Roger D. Abrahams, *Deep Down in The Jungle*, (Hatboro, 1970), s.173-181. Metodu daha geniş sahalarda uygulamak mümkün olabilir. Bununla birlikte genellikle *Matti Sarmela* tarafından tarif edildiği gibi büyük ekolojik yaklaşımlar. Örneğin, uzun zaman sürecinde belirlenmiş bölgelerin ve vilayetlerin gelişen profilleri üzerindeki fizikî mihraklar ve toplumlardan ayrılmış olan tamâyül. Karşı Matti Sarmela, "Reciprocity Systems of Rural Society", *Finnish Karelian Culture Area*, Folklore Fellows Communications, 207 (Helsinki 1969) ve "Folklore, Ecology and Superstructures", *Studia Fennica*, 18 (Helsinki 1974).

³⁵ Julian H. Steward, *Theory of Culture Change*, (Urbana 1973). Eric Wolf. *Peasants*, (Englewood Cliffs 1966). Bjarne Stokund, "Ecological Succession: Reflection on The Relations Between Man and Environment in Pre-Industrial Denmark", *Ethnologia Scandinavica* 1976, s.84-85. Orvar Löfren, "Peasant Ecotypes, Problems in The Comparative Study of Ecological Adaptation", *Ethnologia Scandinavica* 1976, s.103-109.

³⁶ *Tradition, Dokumentation, Arkiv*, NIF:s andra Nordiska Folkloristiska Arkiv- och Dokumentations- konferans, Abo 1978. (Ed. Gun Herranen), NIF Publications, nr. 6 (Abo 1978).

³⁷ Bk. *NIF Newsletter*, nr.2 (Haziran 1979).